
VE
RI
TAS

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

XXXIV.

IV. KÖTET. 1. FÜZET.

A POLGÁRI BIRÓSÁGOK SZERVEZÉSÉRŐL.

IRTA

TÓTH GÁSPÁR.

FELOLVASTATOTT A JOGÁSZEGYLET 1887 FEBR. 14-ÉN TARTOTT TELJES ÜLÉSÉBEN.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1887.

T For Ty

A polgári biróságok szervezésének kérdése olyannyira kihat az igazságszolgáltatási viszonyokra, hogy annak minden oldalról való megvilágítása szerfölött kívánatos. S habár helyzetemet nagyon megnehezíti azon körülmény, hogy előttem e kérdésről kiváló szaktekintélyek nyilatkoztak, mindazáltal nem lesz fölösleges talán, ha a kérdéshez, ennek tüzetesebb földerítése végett, én is hozzá szólok; törekedni fogok, hogy türelmüket minél rövidebb ideig vegyem igénybe.

Szólni készt főleg azon körülmény, hogy eddigelé az egyes és társas birói hatáskör között fölállítandó határvonalt kellőleg megjelölve nem látom, holott ezen határvonal pontos megjelölése képezi szerény nézetem szerint a birósági szervezés kérdésének sulypontját.

A vélemények megegyezni látszanak abban, hogy egyes biró elé csupán azon ügyek utaltassanak, melyek:

a) egyszerübbek,

b) csekélyebb értéküek,

c) gyors elintézést igényelnek.

A hatáskörnek ily alapon való megállapítása azonban szerfölött határozatlan, mert a fölállított ismérvek mindegyike oly ruganyos, hogy a hatáskörnek legszükebb körre szorításával ép úgy összhangba hozható, mint annak a legtágabb térre való kiterjesztésével.

Ha ugyanis az egyszerüebbeknek nevezett ügyeket egyes biró elé kívánjuk utalni, vagy meg kell határoznunk az «egyszerü ügy» fogalmát, vagy taxative kell elősorolnunk mindazokat az ügyeket, melyeket egyszerüeknek vélünk. Állítsuk föl az

«egyszerü ügy» fogalmát akként, hogy ilyennek tekintendő minden ügy, mely könnyen tisztába hozható, vajjon meg lesz-e ezzel az egyes birói hatáskör akként jelölve, hogy ahhoz kétség ne férjen? Az ügy tisztába hozatalának kérdése könnyü-e vagy nehéz? ez a legtöbb esetben egyéni felfogás dolga. Van számos biró, a ki a legbonyolultabbnak látszó kérdést is a legnagyobb könnyüséggel oldja meg, van ismét számos oly biró is, a ki a könnyünek látszó, vagy könnyünek nevezhető kérdés megoldásánál is nehézségekbe ütközik, melyeket leküzdeni alig képes. S aztán midőn az ügy a biró elé kerül, miből lehessen azt fölismerni, hogy az könnyen tisztába lesz hozható? A kereső fél oly tisztán terjeszti elő ügyét, hogy azt kellene hinnünk, miszerint az minden nehézség nélkül tisztába fog hozatni, s ime, midőn az ellenfél kifogásait előterjesztette, kénytelenek vagyunk belátni, hogy a könnyen tisztába hozhatónak vélt ügy bonyolulttá vált.

Ha pedig az egyszerü ügyeket taxative akarnók elősorolni, ama kérdésre kellene mindenekelőtt válaszolnunk: a tételes jog melyik ágához tartozó ügyek tekinthetők egyszerüeknek? azok-e, melyeknek a jogalapja a kötelmi jogban, a dologi jogban, az örökjogban, vagy a családjogban gyökerez? A felelettel hamar elkészülünk.

Tagadhatlan ugyanis, hogy a jogélet minden terén lehetnek könnyebben, de lehetnek nehezebben tisztába hozható ügyek is, s így eredménykép bizvást kimondhatjuk, hogy a birói hatáskör kérdésének eldöntésénél, a társas birói és egyes birói hatáskör közötti határvonal megállapításánál az ügyeknek könnyebben vagy nehezebben lehető tisztába hozatala figyelembe nem vehető, mert a tisztába hozatal mikéntjét előre látni s így concrét módon a priori kifejezésre juttatni nem lehet.

Áttérve az ügyek értékére, a «csekélyebb érték» nagyon viszonylagos fogalom. Százezrekre tehető azok száma, kiknél egy-két száz forint nagy vagyon, míg másoknál ugyanily összeg elenyésző csekélység. Bármily összegben állapítsuk is meg tehát az egyes birói hatáskör határát, a népek millióinak ügyei a csekélyebb érték révén kivétel nélkül egyes biró elé kerülnek, holott nekik ama néhány száz forint, mely fölött a biró itélni hivatva leend, nem csekély értéket, hanem egész vagyont kép-

visel. S aztán bármily összeget fogadjunk el a birói hatáskör határául, mindig önkényesen fogunk eljárni, mert a határ gyanánt fölállított összeget semmiféle elvi vagy jogi okkal nem támogathatjuk. Önkényesen vétetett föl a régi perrendtartásba a 300 forint, önkényesen a novellába az 500 forint s a mily alapon és okon fölvétetett az egyes birói hatáskör határául 500 forint, ép oly okokkal lenne támogatható 600—800—1000 vagy akár 2000 forint, sőt bármily magas összeg. Nem vonható ugyanis kétségbe, hogy a controvers kérdések egész serege merülhet föl valamely 100 forintos perben épen úgy, mint ezrekért folyamatban levő perben s viszont mindnyájunk tapasztalata igazolja, hogy az ezrek iránt folyamatba tett perek is számtalanszor legkevésbbé sem bonyolultak. De az sem vonható kétségbe, hogy a biró ugyanazon törvények és eljárási szabályok figyelemmel tartása mellett dönti el a 100 forintos, mint az 1000 forintos pert, s így ha képesnek tartjuk a kisebb értékü ügy eldöntésére, nincs ok, mely miatt őt a nagyobb értékü ügy eldöntésére képtelennek mondhatnók, mert hisz a birói minősítés nem az ügyek értékére való tekintettel határoztatik meg.

Szóval az érték a birói hatáskör megállapításának kriteriumául nem szolgálhat viszonylagosságánál fogva, s még azért sem, mert a határösszeg, bármily nagyra vagy bármily kicsire tétessék is ez, jogi okokkal nem támogatható.

Hátra maradna még a gyorsabb elintézés szükségessége. Azt hiszem, hogy velem együtt mindenki el fogja elismerni, hogy saját ügyét minden ügyfél olyannak tekinti, a mely gyors elintézést igényel, s ha a kérdést a jogállam szempontjából mérlegeljük, okvetlenül az ügyfélnek kell igazat adnunk, mert hisz a jogállam egyik ismérve a jó igazságszolgáltatás, s hogy ez nem jó, ha nem gyors, ez bővebb megokolásra nem szorul. Ebből pedig következik, hogy a birói hatáskör megállapításánál a gyorsabb vagy kevésbbé gyors elintézés szükségessége alapul nem vehető, minthogy a föltétel az, hogy minden ügy lehető gyorsan intéztessék el.

Az előadottak tanusítják, hogy a birói hatáskör megállapításánál sem az ügyek egyszerüsége, sem az érték, sem a gyors elintézés szüksége alapul el nem fogadható s azok alapul elfogadása elvi okokkal nem támogatható. Oly alapot kell tehát

keresnünk, mely kevésbbé ingatag, mely nem csupán opportunitási, hanem elvi okokkal is támogatható.

Általános a nézet, hogy oly perek, melyeknél a pertárgy értéke 500 forintot meg nem halad, úgy mint eddig, egyes biró elé utasítandók.

Ha áll az, s hogy áll, azt kétségbe senki sem vonhatja, hogy az állam minden polgárát egyenlő jogok illetik meg, akkor állania kell annak is, hogy az állam minden polgára egyenlő jogvédelemre tarthat igényt. Ebből pedig következik, hogy a jogvédelem az azonos természetü ügyekben nem lehet másféle a szegénynél, ismét másféle a gazdagnál. A vagyonjogi pereket tehát érték szerint osztályozni nem szabad, hanem vagy mindannyi vagyonjogi pert az egyes biróság elé kell utasítani, vagy pedig ha az egyes birói eljárásban garantia nincs, akkor a vagyonjogi perek egyáltalán mind társas biróság elé utasítandók.

Vagy megbizunk az egyes biró eljárásában az enyém és tied kérdését szabályozó vagyonjogi pereknél, vagy nem; ha megbizunk, nincs ok, miért bizzunk benne csak 500 forint érték erejéig? ha pedig nem bizunk benne, akkor miért koczkáztatjuk a pereket 500 forint érték erejéig? Hány ezer és ezer ember van, kinek az 500 forint érték egész vagyonát képezi? Szabad ezeknek egész vagyonát bizonytalan jogvédelemnek kitenni? Ha pedig az egyes birói jogvédelem nem bizonytalan koczkázat, akkor az az azonos természetü vagyonjogi pereknél általánosítandó.

Nézzük például az adóssági, vagy a kártérítési pereket. Nem szerfölött visszás dolog-e az, hogy 500 forint értékig az egyes birót itélni hivatottnak tartjuk, 501 forintnál azonban, daczára az azonos jogalapnak, daczára a tételes törvény azonos intézkedéseinek, daczára az eljárási szabályok azonosságának és a biró azonos képesítettségének, decretáljuk, hogy itt már hatásköre megszünik, mert egy forinttal többről van szó.

Vagy nézzük a váltó-ügyeket. A szóbeliség alapján készült Emmer és Plósz-féle javaslatok 500 frt értékig a váltó-ügyeket is egyes biró elé utalják s ezt nagyon helyesen teszik, mert ha valamely ügynél lehet az eljárás és elintézés egyszerüségéről, a tisztába hozatal könnyüségéről szó, a váltó-ügyek kétségkívül

azok közé sorozandók, mert hisz itt az esetek legtöbbjében alig van másról szó, mint csupán is egyedül arról, meg vannak-e a biró elé terjesztett váltón mindazon alaki kellékek, melyeket a váltótörvény előir? s a szerint, a mint erre a felelet igen vagy nem, dől el az ügy. Nem az volna-e már most szerfölött különös, hogy az egyes biró 500 forintig hivatva lenne eljárni, ezen felül azonban már nem, holott a váltónak vizsgálat tárgyát képező alaki kellékei 500 forinton felül egy jotával sem külömböznek az 500 forinton aluliaktól?

Mindezen okok eredményeként nem constatálható más, mint csupán és egyedül az, hogy a vagyonjogi perek első fokon általán egyes birói ellátásban részesítendők.

Minthogy az egyes birói rendszer ellen számos és tekintélyes oldalról aggályok emeltettek, engedje meg a t. teljes-ülés, hogy ezen aggályokkal is foglalkozzam.

A társas birói rendszer védői azt mondják: 1. hogy a függetlenség, alaposság, biztos itélőképesség, sokoldalu tapasztalás, tudomány, jog- és törvényismereti tájékozottság csak a társas bíróságnál található föl; ennek azonban ellene mond, nevezetesen nálunk, azon körülmény, hogy a társas birói qualificatio az egyes biróival teljesen azonos, tehát a tudomány és törvényismeret tekintetében külömbségről nem lehet szó; a mi pedig az itélőképességet és tapasztalást illeti, ez individualis dolog. Lehet valaki a külvilágtól nyert benyomások iránt többé vagy kevésbbé fogékony, e szerint gyüjt több vagy kevesebb tapasztalatot, egyiknek több, másiknak kevesebb alkalma van hozzá, az itélőképesség, a judicium pedig változik a szerint, kisebb vagy nagyobb észbeli tehetsége van-e egyiknek, mint a másiknak? azonban azon körülmény, hogy egyik társas biróság tagja, a másik pedig egyes biró, sem a tudományosságra, sem az itélőtehetségre, sem a tapasztalás mennyi- és milyenségére absolute semmiféle befolyást sem gyakorol; sőt ha figyelembe veszszük azon körülményt, hogy Európában a társas biróságok száma 1107, az egyes biróságoké ellenben 11,243, el kell ismernünk, hogy a tizszer oly nagy számu egyes biróság elé az ügyeknek tetemesen nagyobb száma kerül, mint a tizedrésznyi oly nagy számu társas biró elé s így, a mi a tapasztalás-szerzést, gyakorlottságot és itélőtehetség-fejlesztést illeti, az egyes birónak bő

alkalma van mindezeket sokkal nagyobb mértékben megszerezni, mint a társas birónak,

2. Védik a társas biróságot, mert egyes személyt nem nehéz megnyerni; az önkény és megvesztegetés egyes birónál nagyobb sikerre számíthat, mint a testületnél. Utalok a bűnügyi statistika adataira. Megnyugvással mutathatunk birói karunkra, melyhez még a gyanu árnyéka se férhet, okul tehát nem hozható föl a szervezet kérdésének megoldásánál a megvesztegethetőség.

3. Hogy a collegium kiválóbb tagjai jótékony befolyást gyakorolnak a szellemileg kevésbbé képzettekre, a jobbak tulsúlya paralysálja a gyengébbek befolyását, a helyes nézet győzelme elősegíttetik, az indokolatlan határozatok meggátoltatnak, hogy a társas biróságok a tudományos gyakorlat gyülhelyei és a magasabb tekintély képviselői stb., mindezek teljesen indokolatlan puszta állítások, mit majd statistikai adatokkal fogok illustrálni.

4. Végül Feuerbach és Mittermaier azon állításával szemben, hogy egyes biróság csak zsarnok kormányrendszerek alatt dívik, ellenben művelt és alkotmányos népeknél a collegiumoknak kénytelen a tért átengedni, elég Angliára, a szabad intézmények mintaképére utalnom és a czáfolat teljes. Anglia mellett, hol az egyes birósági rendszer az uralkodó, látjuk még Portugáliát, Dániát, Svéd- és Norvégországot, melyek ha nem is mind par excellence alkotmányos államok, de semmiesetre sem állanak zsarnoki kormányrendszer uralma alatt; ellenben látják azt is, hogy collegium és egyes biróság zsarnoki és alkotmányos kormányrendszerek alatt mindig és mindenütt békességesen megfértek egymás mellett s ha a szabadelvüség szempontjából is szabad e kérdéshez hozzászólni: akkor is az egyes birói rendszer mellett kell szót emelnünk, mert a szabadelvüség mint az individualis érvényesülés rendszere mindig és mindenütt kénytelen az egyént, az egyest előtérbe helyezni.

Szabadjon ezek után azokra is reflectálnom, melyek az egyes birósági rendszer ellenében a semmitőszék, a legfőbb itélőszék és a kir. itélőtábla által azon alkalomból felhozattak, midőn az igazságügyi ministerium 1871-ben a képviselőház huszonötös igazságügyi szervező bizottságának azon indítványa

folytán, hogy az egyes birák hatásköre 5000 forintig, világos adóssági perekben határozatlan összeg erejéig, ingatlanoknál pedig 50 holdig kiterjesztessék, a felső bíróságokhoz kérdést intézett az iránt: forognak-e fenn s ha igen, mily aggályok az egyes birósági hatáskör ilyetén kiterjesztése ellen? Mind a három felsőbb forum a képviselőház igazságügyi bizottságának indítványa ellen foglalt állást?

A semmitőszék ellenvéleményének súlypontját azon körülményre fektette, hogy hazánkban szabatos és kimerítő törvények biztos vezérfonalat nem nyujtanak, kifejlett állandó törvénykezési gyakorlatunk nincs s nem remélhető, hogy az állam rendelkezésére elégséges számban találhatók legyenek teljesen képesített s így gyakorlatilag kellő jártassággal biró oly egyének, kik az egyes biró föladatának, kivált ha a hatásköre kiterjesztetnék, minden irányban megfelelhessenek.

A legfőbb itélőszék és a kir. itélő tábla saját tapasztalatára támaszkodva, az egyes birói hatáskör kiterjesztését főleg azért ellenezte, mert az egyes biróságok határozatai részint alakszerüség hiánya, részint a törvény helytelen alkalmazása folytán fölebbvitel útján legtöbbnyire megváltoztatnak vagy megsemmisíttetnek s mert az egyes birói hatáskör kiterjesztését a közvetlen szóbeli eljárás alapelveivel homlokegyenest ellenkezőnek vélték.

Ma már bizonyítást nem igényel, hogy az egyes birói rendszer a szóbeliséggel nem ellenkezik, mert hisz mindenütt, a hol ez behozatott, egyes biróságokkal is találkozunk.

Azon ellenvetés pedig, hogy az állam rendelkezésére képesített egyének elegendő számban nem állandnak, jogosult lehetett 1871-ben, midőn az 1869. évi IV. törvényczikknek a birói képesítésre vonatkozó rendelkezései az idő rövidsége miatt hatásukat még nem érvényesíthették; de ma, midőn az új birósági rendszer tizenhatodik évét éli, midőn a birói pályára lépő jogász harminczadik életéve előtt a birói legalsóbb gradust is alig érheti el és 6—8 évet tölt gyakornoki és jegyzői álláson, míg biróvá léphet elő, ama ellenvetés aligha állhatja meg a tűzpróbát. Még az 1872-iki első szervezés alkalmával is számos, birói képesítéssel nem biró tisztviselőt kelle biróvá kinevezni, ámde a lefolyt tizenhat év alatt ezek legnagyobb része már

kiérdemült s a concurrentia, mint mondám, oly nagy, hogy a képesített jogászoknak is évekig kell várniok, míg a birói állást elérhetik. Ma tehát amaz ellenvetés már fel nem hozható s még kevésbbé lenne felhozható akkor, ha a birói qualificatio szigorubb föltételekhez köttetnék. A Budapesti Szemle 1886. évi juniusi számában Csorba Ferencz méltó aggodalommal constatálja, hogy birói karunk magas szinvonala fönn nem tartható, mert a mai képzési rendszer nem fejleszt jó birákat, sőt oka még annak is, hogy a birói tiszt kellő betöltéséhez szükséges ismeretek és tulajdonságok a legjobb akarat mellett sem fejlődhetnek ki.

Az Ügyvédek Lapja folyó évi 2. számában Aliquis kiemeli ama jelenség hátrányos következményeit, hogy a birói pályára ma tulnyomólag azon jogvégzettek lépnek, kik nem képesek vagy nem elég szorgalmasak arra, hogy a szigorlatokkal és az ügyvédi vizsgával megküzdjenek.

A Jogtudományi Közlöny 1887. évi 5. számában e tekintetben következő statistikai adatokat találjuk:

A gyakorlati birói vizsgálatra jelentkezett: 1874., 1875., 1877-ben senki; 1876-ban 3; 1878-ban 6; 1879-ben 28; 1880 ban 36; 1881-ben 41; 1882-ben 51; 1883-ban 67; 1884-ben 47; 1885-ben 89 és 1886-ban 100. Minek kulcsa az enyhe eljárásban rejlik.

Ezen egyre növekvő baj csak a birói és ügyvédi qualificatio egyenlővé tétele által orvosolható, mit Szentgyörgyi Imre curiai tanácselnök úr ugyane tárgyról tartott előadásában szintén kiemelt.

Ha tehát a birói képesítettség ellen kifogás emelhető, ezen kifogás ma csupán általánosságban, az egész birói karral szemben állhat meg, mert hisz a képesítés egyes és társas birónál egészen egyenlő, de ama kifogás semmi esetre sem állítható föl az egyes vagy társas birói hatáskör kiterjesztése vagy megszorítása indokául.

Azon körülményből pedig, hogy szabatos és kimerítő törvényeink nincsenek, csupán az következik, hogy a judicatura ingatag egyáltalán s ez áll úgy az egyes, mint a társas bíróságra nézve is, s ha a legfőbb itélőszék a multra vonatkozólag kárhoztató itéletet volt is kénytelen az egyes biróságokra mondani,

mert határozataik nagyrészt megváltoztatnak vagy megsemmisíttetnek, ha a jövőbe lát vala, bizonyára módosította volna véleményét, mert ime az 1872-iki statistikai adatokból látjuk, hogy ez évben 12,842 társas birósági itélet felebbeztetett s ezek közül helybenhagyatott 8755, tehát 68%; 1873-ban felebbeztetett 14,100 társas birósági itélet s ezek közül helybenhagyatott 9638, tehát szintén 68%. Ezzel szemben 1872-ben felebbeztett 37,204 egyes birósági itélet, helybenhagyatott 23,476, tehát 63%; 1873-ban pedig felebbeztetett 44,123 egyes birósági itélet, helybenhagyatott 29,425, tehát 67%. 1872-ben tehát 63%, 1873-ban 67% helybenhagyott egyes birósági itélet áll a 68% helybenhagyott társas birósági itélettel szemben. Ez idő óta, sajnos, sehol sem találtam adatokat, melyeket az összehasonlításra felhasználhattam volna. Kisérletet tettem azonban 1884 végén az azon évre vonatkozo adatoknak magánuton való megszerzésére. Értesítést kaptam barátaim és ismerőseimtől 14 törvényszék és 52 járásbiróság ügyforgalmáról, melyek az 1872 és 1873-iki adatokkal egészen egyenlő eredményt tüntettek elő. A 14 törvényszéktől felebbezett itéletek közül helybenhagyatott 69%, az 52 járásbiróságtól felebbezettek közül 63%.

Látjuk ezekből t. teljes-ülés, hogy a kimerítő és szabatos törvények hiánya egyenlően érezteti hatását úgy az egyes, mint pedig a társas biróságoknál, valamint látjuk azt is, hogy a legfőbb itélőszék aggályait a tények megczáfolták, mert hisz a megváltoztatott itéletek arányszáma az egyes biróságoknál épen oly nagy, mint a mily nagy a társas biróságoknál.

Van azonban még egy körülmény, melyet a társas birósági rendszer védői az egyes biróságokkal szemben hangoztatnak, s ez az, hogy a nép jobban bizik a társas, mint az egyes biróságokban, s hogy amazok működésében több a biztosíték, mint emezekében.

Azt hiszem, hogy a bizalom és biztosíték mérvét legkönnyebben akként határozhatjuk meg, ha figyelmünkre méltatjuk, hány concret esetben nyugodtak meg a felek az egyes biró, hány esetben a társas biró eldöntésében? Erre nézve 1872-ből és 1873-ból következő adatok állanak rendelkezésünkre. — 1872-ben az elsőfolyamodásu társas biróságok hoztak 35,065

itéletet, ezek közül felebbeztetett 12,842 tehát 36%, 1873-ban hoztak 31,063 itéletet, felebbeztetet 14,100, tehát 45%; ellenben az egyesbiróságok 1872-ben 430,771 itéletet hoztak, melyek közül csupán 37,204, tehát 9% felebbeztetett, 1873-ban pedig hoztak ugyanezen biróságok 524,115 itéletet, melyek közül 44,123, tehát csupán 8% felebbeztetett. A társasbiróság itéletében tehát 1872- és 1873-ban minden száz eset közül 64 illetőleg 55 esetben nyugodtak meg a felek, míg ugyanazon években az egyes birósági határozatot megnyugtatónak találták 91, illetőleg 92 esetben. Az előny tehát az egyes biróság felé hajlik.

S ha még a történelmi fejlődésre, a traditiókra is akarunk reflektálni s a szolgabirónak esküdt társához való viszonyát feszegetjük, könnyen meggyőződhetünk arról, hogy a szolgabiró tulajdonképen egyedül itélt s az esküdttárs szerepe semmivel sem volt fontosabb, mint amilyen ma az egyes biró mellé beosztott jegyzőkönyvvezetőé. Ha pedig a szolgabirónak talán uri passiói mellett az igazságszolgáltatás magasztos functióinak betöltéséhez nem volt ideje, akkor a biráskodást az esküdttárs egyedül végezte és a szolgabiró megelégedett azzal, hogy az itéletet neve aláirásával approbálja.

A multban tehát találhatunk ugyan bizonyítékot arra, hogy voltak ügyek, melyek mindig collegialis elintézést nyertek, ezek közé azonban a szolgabiró elé utalt ügyeket sorozni nem lehet, hacsak föl nem tételezzük azt, hogy az idősebb jogászok, kik a szolgabirónak esküdttársával való eljárását átélték, bennünket ama eljárásnak imént jelzett ismertetésével tévutra vezetni akarnak. Én amaz eljárásról eddigelé mindenkitől, akit megkérdeztem ezt az ismertetést kaptam.

Ha mindezekből a következtetést levonjuk t. teljes ülés, el kell ismernünk, hogy akár a megbizhatóság, akár az alaposság és tudományosság lebegjen is szemünk előtt, az egyes birót a társas biróval egyenlő színvonalra kell állítanunk. Ha már most e tekintetben különbséget egyes és társas biróság között nem tehetünk, ha kétségtelen az, hogy az egyes birói eljárás gyorsaságánál fogva a társas birói eljárás fölött előnyben van, ha figyelembe veszszük, hogy a jó igazságszolgáltatás egyik első ismérve az, hogy gyors és olcsó legyen: nem fogadhatunk el rendszerül mást, mint az egyes birói rendszert.

Vegyük már most mindezekhez fontolóra azt is, hogy számos ügy egyezségileg, számos a felek meg nem jelenése folytán nyer elintézést: vajon mire való ezekhez a tanács és ülés? s aztán ki nem tudja azt, hogy a társas birósági eldöntés súlypontja rendszerint az előadáson fekszik. Statisztikai adatokkal ugyan nem igazolhatnám, de tapasztalásból ki merem mondani. hogy az ügyeknek legalább 90 százaléka az előadó véleményének elfogadása által döntetik el, ami nem jelent mást, mint azt, hogy a társas biróság elé utalt ügyekben is majdnem mindig tényleg egy biró dönt, t. i. az előadó.

Ha a peres eljárás súlypontját az egyes biróságokra fektettük s egyes biró által ellátandónak jeleztünk minden vagyonjogi pert, mely bizonyos érték vagy összeg erejéig támasztatott, kérdés: miként nyerjenek a birtokperek elintézést? Szerény nézetem szerint ezek is minden aggodalom nélkül bizhatók az egyes biróságokra. A peranyag és a bizonyítékok itt is teljesen azonosak a bizonyos meghatározott összeg iránt folytatott perekben előhozható bizonyítékokkal, az eljárási szabályok ugyanazok és a biró képesítése sem szenved változást, nincs tehát ok, mely a társas birói eljárást indicálná. A birtokpereknél mindazáltal a rendhagyó eljárás egy különös faját tartanám behozandónak. Természetesnek, helyesnek és jónak tartjuk, hogy például váltó-alapján az ellenfél meghallgatása nélkül fizetési meghagyás bocsáttassék ki, hogy közjegyzői okirat alapján végrehajtás intéztessék; eszünk ágában sincs a birósági és hatósági közokiratok végrehajthatósága fölött kételkedni: ellenben a közhitelességü telekkönyvekkel szemben tartózkodók vagyunk. Ha a közhitel-telekkönyv feljegyzései kétségkivül fenállóknak és valóknak tekintendők mindaddig, míg nem törültettek s ha a telekkönyv közokirat: akkor meg kell adni neki azt a sanctiót, melylyel minden közokiratot törvényeink fölruháznak, t. i. a végrehajthatóság sanctióját:

Ez alapon tehát a telekkönyvi tulajdonos feljogosítandó lenne arra, hogy a telekkönyvi bejegyzések alapján ezen bejegyzéseknek megfelelő birósági rendelet kibocsátását kérelmezhesse; ezen rendeletben meghagyatnék alperesnek, hogy a birtokot vagy használatot a telekkönyvi feljegyzéseknek megfelelőleg felperesnek adja át, vagy pedig a birói rendelet ellen kifogáso-

kat érvényesítsen s csak ha kifogásokat érvényesít, lenne helye contradictatorius eljárásnak, mert minek legyen akkor per, ha perre okvetlenül szükség nincs? Vagy nem anomalia-e az, hogy a jelzálogos hitelező, a zálogjoggal biztosított követelés érvényesítése végett adósát előbb perrel köteles megtámadni? Hisz a zálog fogalmában fekszik, hogy a zálogjog tulajdonosa nem fizetés esetén magát a zálogtárgyból kielégítheti. A jelzálog fenállása közokirattal, t. i. közhitelességü telekkönyvvel igazoltatván, birói rendelet kibocsátásának lenne helye, melyben biróilag megengedtetnék a hitelezőnek, hogy magát a zálogtárgyból kielégíthesse, ha az adós bizonyos határidő alatt nem fizet, vagy pedig a birósági rendelet ellen kifogásokat nem érvényesít. Ha a birtokperekre és az ingatlanokra vonatkozó telekkönyvileg feljegyzett jogokra nézve más eljárást statuálunk, a köztelekkönyvek közokirati minőségét és közhitelességét tagadjuk meg.

Mint látjuk, az anyagi javakra vonatkozó perek minden faja czélszerüen és okszerüen utalható az egyes biróságok elé.

Készségesen elismerem én, hogy a társas birói eldöntés a fölhozott érvek és okok daczára is mindig nagyobb megnyugvást fog kelteni akkor, ha az egyes birói eljárásban a felek bármelyike meg nem nyugodván, felebbezéssel élt. Ám járjon el collegium akkor, midőn az egyes biró eljárása ellen kifogás emeltetett; vagyonjogi perekben mindaddig, míg ez az eset be nem állott, a collegium eljárása teljesen fölösleges munka és erőpazarlás.

Mindazáltal már az első fokon is társas biró által eldöntendőnek tartok oly ügyeket, melyekben nem vagyonjogi kérdésekről, nem anyagi javakról, hanem az egyén erkölcsi javairól van szó.

Igy például társas biró elé sorolnám a házassági válópereket, a gyermekek törvényességének vagy törvénytelenségének kérdését, az apai hatalom korlátozására, kiskorúság-meghoszszabbításra, gondnokság alá helyezésre s hitbizományokra vonatkozó kérdéseket és egyéb ide sorozható ügyeket. Nem azért, mintha az egyes biró eljárásnak pontosságában és alaposságában kétkedném, hanem azért, hogy ezen ügyeknél a felek elhamarkodása elé akadály gördítessék. Vegyük bármelyikét e kérdéseknek s látni fogjuk, hogy ezekben többről van szó, mint bármily magasra tehető anyagi vagyonról. Ezen kér-

dések eldöntésétől sokszor generátiók jóléte, minden esetben az érdekelt felek egész életére kiható rendelkezés függ. Az egyes birói gyors eljárás gyakran elősegíthetné a feleknek talán meggondolatlanságból, talán könnyelmüségből tett oly lépéseit, melyek rájuk elháríthatlan romlást hozhatnának. Ily esetekben velem az ügyeket már első fokon is társas birói hatáskörbe utalni.

A szabály tehát következőleg állíttathatnék föl: *Az egyes biróságok hatásköre az anyagi, a társasbiróságoké az erkölcsi javak fölötti biráskodásra terjedjen ki.*

Az egyes és társas birói katáskör közötti határvonal elvi alapon ekként okszerűen szabályoztathatnék s megszünnék azon önkényszerü felosztás, mely ma a czélszerüség révén a hatáskört bizonyos összegtől vagy értéktől teszi függővé.

Megállapitván a birói hatáskört, a birósági szervezet kérdésének megoldása nehézségbe többé alig ütközik.

Az előadottak szerint első folyamodásulag az anyagi javakat tárgyazó perekben egyes biró, az erkölcsi javakra vonatkozó perekben a kir. törvényszék, mint társasbiróság járna el. Ugyanez látná el mint társas biróság az egyes biróságtól hozzá felebbezett ügyeket, melyek előtte eldöntés előtt a bizonyítékok teljes reproducálása mellett tárgyaltatnának.

A kir. itélő tábla járna el mint felebbezési forum mindazon perekben, melyek első folyamodásulag társas biróság elé utalvák és gyakorolná a revisiót in jure az anyagi javakra vonatkozó összes perekben mint legfőbb itélőszék.

A kir. Curia elé tartoznék a revisio az erkölcsi javakra vonatkozó összes perekben. Az a kérdés merül már most fel, hogy a birói hatáskör ilyetén szabályozása mellett szükséges-e a királyi táblát decentralizálni?

Ha az első folyamodásu biráskodást egyes birák gyakorolják és a kir. törvényszékek felebbezési forumokká válnak: akkor decentralisatio nélkül is, azonnal több mint 60 felsőfolyamodásu biróságunk lesz s minthogy a vagyonjogi perekben a kir. tábla a legfelsőbb birói hatóságot fogja gyakorolni, már az igazságszolgáltatás elvi egységének és egyöntetüségének biztosítása is megköveteli, hogy a decentralisatiónak ellene mondjunk.

Igaz, hogy a kir. tábla aránytalanul túlterheltetnék a kir.

Curiával szemben, mert míg amaz az összes vagyonjogi perek legfelsőbb foruma lenne, a kir. Curiához a polgári peres ügyek közül vajmi kevés jutna. Ezen az aránytalanságon azonban szerény nézetem szerint akként lehetne segíteni, ha a bünvádi ügyekben a mostani fölös számu kettős revisio helyett csupán egy revisio hozatnék be, melyet a kir. Curia lenne hivatva gyakorolni. Ekként a kir. tábla a polg. ügyek, a kir. Curia pedig a bünvádi ügyek legfelsőbb forumává alakulna át.

Engedje meg ezek után a t. teljes-ülés, hogy a kérdésnek még egy kiváló fontosságu gyakorlati oldalát is megérintsem.

Az új birói szervezet megalkotásánál mindenki a szóbeli eljárásra gondol s másféle megoldási módról hallani sem akar. Ám ha az egyes és társas birósági hatáskör mostani állapotában hagyatik meg s az 500 frt értéket meghaladó ügyek és az összes birtokperek társas biróságok elé utaltatnak: akkor nem kerülhetők el

1. az első folyamodásu törvényszékeknél a jelenlegi birói létszám tetemes felemelése,

2. a budapesti kir. itélő tábla decentralisatioja.

Az első folyamodásu társas biróságoknál tetemesen szaporítani kell a birói létszámot, mert a szóbeli eljárás mellett nem lesz lehetséges óránkint 10—20 pert előadni, mint ma; hanem egy-egy tárgyalás fog majd órákat igénybe venni, mint ezt az esküdtszéki és bünvádi szóbeli tárgyalásoknál ma is látjuk.

A kir. itélőtáblát pedig decentralisálni s helyette 8—12 kerületi táblát szervezni kellend, hogy a felebbezett ügyek szóbeli tárgyalására a felek minél közelebb találják a felsőbb forumot.

A birói létszám tetemes felemelése és 8—12 ker. itélőtábla szervezése pedig az igazságügyi budget figyelemre méltó fölemelését vonná maga után.

Az igazságszolgáltatás követelményeit nem szabad ugyan az állam fiscális érdekei miatt elhanyagolni, de nagy kérdés; vajon eltüri-e az igazságügyi budget tetemes felemelését az állam általános pénzügyi helyzete akkor, midőn lépten-nyomon a gazdálkodást kell hangoztatnunk, mert viszonyaink bennünket erre kényszerítőleg utalnak?

Épen ezért t. teljes-ülés attól tartok, hogy a társas birósá-

gokra fektetvén a súlyt már az első fokon, a szóbeliség behozatala és ezzel együtt a birói szervezet állandósítása iránti óhaj még nagyon sokáig pium desiderium fog maradni, mert realizálásának utjában áll az állandó pénzügyi krisis.

Ha ellenben az egyes birói rendszer fogadtatnék el alapul, akkor a reform utjában financiális akadály nincs, mert hisz az egyes birósági rendszer életbeléptetése esetén egész mostani birósági szervezetünk változatlanul maradna meg, csupán néhány törvényszék, és a marosvásárhelyi kir. tábla lenne feloszlatandó s ezek helyett az egyes birák száma szaporítandó.

Szólanom kellene még főleg a házassági válóperekről, a telekkönyvi és hagyatéki ügyekről és a végrehajtási intézményről, azonban már is sokáig vettem igénybe a t. teljes-ülés türelmét s így ezekre vonatkozólag csupán annyit jegyzek meg, hogy e tekintetben a dr. Herczegh Mihály egyetemi tanár úr által előadott nézetek és az én álláspontom között elvi eltérés nincs. *(Éljenzés).*

Elnök **Csemegi Károly**: Nagyon helyesen jegyezte meg a felolvasó úr, hogy a kérdésnek minden oldalról megvilágitása ennek a szempontnak a felfejtését is igényelte. Elemeit tette le a felolvasó úr egy, más államokban is különböző szempontokból tárgyalt kérdés, az egyes birósági rendszer, megvitatásának. Én természetesen itt részletesen nem foglalkozhatom e kérdéssel. Annyit azonban hosszu gyakorlatom alapján s a jelenlegi tényezőkkel való összeköttetésemnél fogva is megnyugvással konstatálhatok, hogy e rendszer valószinüleg aktualitással jelenleg nem bir.

Érdekes és régi vita ez, mint méltóztatnak tudni. Már az angol szervezet alapján, Európa többi részeire nézve is irányadólag, a kimeríthetőség alaposságával tárgyalta Bentham, tárgyalták mások is. Irattak czáfolatok pro és contra. Az eredmény azt mutatja, hogy — Anglia kivételével — Európa egyik állama sem fogadta el az egyes-birósági rendszert. Ott, hol századokon át fejlődött a birósági intézmény, hol a biróságban a birói szellem már meghonosodott és magas fokra juttatta a biró kiképzését, a biró szellemét, lelkületét és irányát; a hol tehát a lehető legnagyobb megnyugvással lehetett volna az egyes-biróra bizni

a pereket, valamennyi állam, szabad és nem szabad: mai napig mind refusirozta az egyes-birósági intézményt. És szabad legyen hamarjában épen Angliának legszabadelvübb és legkiválóbb, Anglia történetében halhatatlan emlékezetü Lord Broughamra hivatkoznom, ki mint a Privy Council tagja, mely biróság tudvalevőleg társas-biróság, ezeket mondá egy munkájában: hét éve, hogy e legfelsőbb biróság tagja, és soha, egyetlen egyszer sem volt alkalma, hogy birói székéből felállva, meg ne győződött volna, hogy az ügy, mely elintéztetett, nem intéztetett volna el oly jól, ha kizárólag ő maga lett volna a biró. És legyen szabad nekem hivatkoznom arra, hogy habár a legbehatóbban és a legvégsőig menő lelkiismeretességgel kutatom mint biró az ügyek állását: birótársaim közbeszólása nélkül, ha magam intézném el az ügyeket, számos esetben igazságtalan itélet jönne létre.

Ami a költséget illeti, erre igen gyakran hivatkoztak, utóbbi időben többször, mint azelőtt; fájdalom, csaknem divattá lett, hogy mi magunk az igazságügy férfiai előállunk a költségek kérdésével, tápot nyujtva azoknak, kik ezen eszmét nem az igazságügy fejlődésére, hanem annak ártalmára ragadják meg. Szabad legyen jeleznem, hogy valószinüleg még ezen kérdés megvitatása folyamán alkalma fog nyilni a t. Jogászegyletnek egy oly értekezés meghallására is (*Éljenzés*), amely értekezésből minden kétséget kizárólag ki fog tünni, hogy Magyarország birói szervezetének helyes alapokra való visszavezetése által tömérdek oly költség kiméltethetik meg, mely most nem az igazságügy javitására és előmozdítására, hanem az igazságügy *depravatiójára* szolgál. Nekem szent hitem és meggyőződésem — tapasztalati adatokból beszélek —, hogy ha a birósági szervezet egy helyes rendszerre vezettetik vissza, a kir. tábla decentralizatiója mellett is a mostani költségekkel szemben csak igen-igen csekély költség-emelés kivántatik, ha mindazon ügyek, melyek nem képezik birói elintézés tárgyát, a biróságtól elvonatnak, és ha mindazon költségek, melyek most színleg a biráskodásra fordíttatnak, de tulajdonkép a biráskodás megrontását eredményezik, megkiméltetnek.

Hogy csak egyet emlitsek, csak a leghelytelenebb szervezetnek következménye lehet, hogy a legfelsőbb biróság büntető

tanácsában alig van egy ülés, a melyben egy-két, gyakran több ügy elő ne fordulna, hol két-három, sőt vannak esetek, midőn négy-öt végtárgyalás is eredménytelennek mutatkozot. Ez egy igen figyelemre méltó dolog. Ez mutatja, mily lábra jutott a mi biróság szervezetünk, hogy a birósági személyzet folytonos elfoglalása mellett mennyi erő fogyasztatik, mennyi ember idéztetik folytonosan, mennyi költség okoztatik és mennyi idő pazaroltatik eredménytelenül. Ha a szervezet helyes alapra lesz fektetve, ha egyátalában az ország komolyan fog gondolni az ő igazságügyére, ha egész nagyságában fel fogja tudni fogni, hogy mit tesz az, ha a biróság elveszi az egyik embertől a vagyonát és odaadja a másiknak; hogy mit tesz az, hogy egy ember megfosztatik személyes szabadságától és becsületétől, holott az az ember talán ártatlan; hogy mit tesz az, ha a társadalom megfosztatik a garantiától, hogy az ártalmas ember ártalmatlanná fog tétetni: ha mindezen kérdések méltányoltatni fognak es fontosságához mérten fog a szervezet létrejönni, meg fogjuk látni, hogy oly végtárgyalási jegyzőkönyvek nem fognak készíttetni, melyeknek főtartalma a vádlottak és tanuk vallomásaira nézve a *«detto»*, s végtárgyalás megsemmisitése nem lesz folyton szükséges. Már ebből is egy igen nagy megtakarítás háramolnék az igazságügyre, és maga az igazságszolgáltatás is lényegesen javulna.

Engedelmet kérek, hogy szabadságot vettem magamnak hosszasabban szólni *(Halljuk! Halljuk!)* a tárgyhoz. Az egyletben határozatok nem hozatnak, és nem állhattam meg, hogy rá ne mutassak arra, hogy nem a mi hivatásunk a financiális kérdések előtérbe tolása az igazságügyi szempontok rovására. Azt hiszem, hogy még a legnagyobb pénzügyi szükségben is érezni fogja Magyarország azon jótétemények nagyságát, melyeket egy jól rendezett igazságszolgáltatás nyujt, és még ha netalán költségtöbbletre volna is szükség, érezni fogja az ország, hogy ez igen csekély mérvre olvad le a feladat fontosságával szemben.

Nem marad egyéb hátra, mint hogy a t. értekező urnak köszönetet mondjak az egylet nevében, hogy ide fáradott és ezen vitában részt vett. *(Éljenzés.)*

A **„MAGYAR JOGÁSZEGYLET" KIADÁSÁBAN** megjelentek és PFEIFFER FERDINAND könyvkereskedésében (IV. Szervita-tér) kaphatók:

Értekezések.

I. **Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja.** Irta *Dr. Dell'Adami Rezső.*

II. **A franczia ügyvédség.** Irta *Dr. Nagy Dezső.*

III. **Az életbiztositás lényege és jogi természete.** Irta *Dr. Neumann Armin.*

IV. **A 12 éven alóli életkor és a büntetőjogi beszámitás.** Irta *Beksics Gusztáv.*

V. **A vasuti jog jelenlegi érvényében.** Irta *Dr. Herich Károly.*

VI. **A magyar örökösödési jog tervezetének vezéreszméje.** Irta *Dr. Teleszky István.*

VII. **A közszerzeményi jog.** Irta *Dr. Jancsó György.*

VIII. **Az ági öröklés fentartása.** Irta *Dr. Herczegh Mihály.*

IX. **A magyar polgári törvénykönyv tervezete és a modern jogtudomány.** Irta *Dr. Dell'Adami Rezső.*

X. **Az örökjog alapelvei a magyar polgári törvénykönyv tervezetében.** Az 1882. nov. 11.—deczember 4. ülésekben folytatott vita.

XI. **A büntető biróságok szervezete és hatósági köre,** tekintettel a magyar bűnvádi eljárás tervezetére. Irta *Dr. Jellinek Arthur.*

XII. **A büntető biróságok szervezete és hatósági köre,** tekintettel a magyar bűnvádi eljárás tervezetére. Az 1883. márczius 19—junius 1-ig folytatott vita.

XIII. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Nagy Dezső.*

XIV. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Emmer Kornél.*

XV. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Plósz Sándor.*

XVI. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1883. évi november 17-től deczember 1-ig folytatott vita.

Az ujabban belépett tagok a régi kiadványokat, az I., V. és VIII. füzetek kivételével, a meddig a készlet tart, három forintért kapják.

XVII. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1883. deczember 1-től 18 január 28-ig folytatott vita.

XVIII. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1884. márczius 12-től ápr 7-ig folytatott vita.

XIX. **Uj irányok a magánjogban.** Irta *Dr. Schwarz Gusztáv.*

XX. **Huszonkét levél az 1842-től 1854-ig terjedő időszakból.** F. olvasta 1884. nov. 22-én *Dr. Tarnai János.*

XXI. **Naturalismus a büntetőjogban.** Irta *Dr. Heil Fausztin.*

XXII. **Telekkönyvi reformok.** Irta *Káplány Géza.*

XXIII. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** I. Irta *Dr. Dell'Adami Rezs*

XXIV. **Nézetek a telekkönyvi reformról.** Irta *D Csillag Gyula.*

XXV. **Telekkönyvi reformok.** Irta *Dr. Imlin Konrád.*

XXVI. **Telekkönyvi reformok.** Az 1885. május én tartott vita.

XXVII. **Magánjogi codificatiónk és régi jogu** Irta *ll'Adami Rezs*

XXVIII. **Lachaud védbeszédei.** Irta *Dr. Végh .*

XXIX. **A törvényhatósági tisztviselők, kezelő-személyze elleni fegyelmi eljárásról.** Irta *D ek Arthur.*

XXX. **A delictum collectivum és a s rű és üzletszerű bűn cselekmények tana.** Irta *Dr. Balo enő.*

XXXI. **Az örökség birtokbavételének főelve a magánjogi törvény tervezetben.** Irta *Galamb István.*

XXXII. **A polgári biróság szervezése.** Irta *Dr. Herczegh Mihály.*

XXXIII. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** III. Irta *Dr. Dell'Adami Rezs*

XXXIV. **A polgári biróságok szervezéséről.** Irta *Tóth Gáspár.*

Külföldi törvények magyar forditásban.

I. **Német, osztrák és franczia uzsoratörvények.** Forditották *Dr. Barna Ignácz* és *Dr. Nagy Dezső.*

II. **Olasz ügyvédi rendtartás.** Az 1874. junius 8-iki törvény az ügy védség és az ügyészség gyakorlásáról. Függelék: a kiegészitő **kir.** rendele A képviselőházi bizottság indokolása. Ford. *Dr. Dell'Adami Rezs*

III. **A schweizi szövetség törvénye a kötelmi jogról.** 1—161. czikke Forditotta *Dr. Barna Ignácz.*

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.